
Krachtlijnen uit de nieuwe meerjarenplannen van de sector Samenlevingsopbouw

De nieuwe meerjarenplannen van de sector Samenlevingsopbouw zijn klaar. Ze bestrijken de periode 2009-2015. Tijdens het planningsproces hebben de acht regionale instituten voor Samenlevingsopbouw en Samenlevingsopbouw Vlaanderen de handen in elkaar geslagen om de verschillende meerjarenplannen inhoudelijk en technisch op elkaar af te stemmen en te streven naar een versterking van de onderlinge samenwerking in de sector. Dit was geen sinecure, maar de sector is in haar opzet geslaagd. Daar zullen we in de toekomst ongetwijfeld de vruchten van plukken.

De sector Samenlevingsopbouw gaat er de komende jaren weer volop tegen aan, zo blijkt uit de inhoud van de nieuwe meerjarenplannen. Dit artikel schetst daaruit de voornaamste krachtlijnen.

Voornaamste thema's en subthema's waarop de sector de komende jaren inzet

Samenlevingsopbouw is actief in buurten, steden, dorpen en streken. Centraal staan de mensen en hun gemeenschappelijke noden en problemen. Samenlevingsopbouw stimuleert mensen om hun stem te laten horen en mee op zoek te gaan naar oplossingen voor noden en knelpunten die ze ervaren. De sector heeft daarbij vooral oog voor maatschappelijk kwetsbare groepen: mensen voor wie de basisrechten onder druk staan. Maatschappelijk kwetsbare groepen ervaren achterstelling en uitsluiting op meerdere domeinen van het maatschappelijk leven: arbeid, onderwijs, wonen, leefomgeving, ... Hun stem wordt onvoldoende gehoord en hun belangen te weinig verdedigd. De sector wil daarom de maatschappelijke positie van deze groepen versterken. Ze doet dit niet alleen door zelf met deze groepen aan de slag te gaan, maar ook door het beleid aan te spreken op haar verantwoordelijkheid.

De maatschappelijke domeinen waarop deze noden en knelpunten zich voordoen weerspiegelen de thema's en subthema's van de meerjarenplannen. Vandaag zien we in het werk van de sector Samenlevingsopbouw twee grote sporen: enerzijds het werken aan grondrechten met betrekking tot doelgroepen die kampen met maatschappelijke achterstelling en uitsluiting, en anderzijds het werken aan leefbaarheid in aandachtsgebieden.

Binnen het spoor grondrechten is er naast het verhogen van de toegang tot grondrechten in het algemeen, ook aandacht voor de toegang tot afzonderlijke grondrechten. Zo is er binnen de sector een zeer sterke focus op het grondrecht wonen. In mindere mate - maar daarom niet minder belangrijk - komen ook de grondrechten arbeid, gezondheid, onderwijs en de organisatie van de maatschappelijke dienstverlening aan bod.

Wat betreft het werken aan leefbaarheid heeft de sector Samenlevingsopbouw toenemende aandacht voor het werken aan sociale en fysieke leefbaarheid. Fysieke leefbaarheid heeft betrekking op de materiële aspecten van de woon- en leefomgeving (bv. de inrichting van straten en pleinen, groenvoorziening, enz.), terwijl de sociale leefbaarheid gaat over het leefklimaat in brede zin (zoals het samenleven in buurten en wijken, de sociale voorzieningen, veiligheidskwesties).

Beide werkingsporen worden hieronder verder uitgediept.

1. LEEFBAARHEID

Stadsbuurten en plattelandsgebieden zijn in volle evolutie. Ze evolueerden van hechte leefgemeenschappen naar multiculturele en heterogene samenlevingen. Verbondenheid tussen mensen en sociale controle ruimen plaats voor individuele keuzevrijheid en losse netwerken. Uit tal van onderzoeken blijkt individualisering, groeiende vereenzaming en onzekerheid. Ook binnen de praktijk van het opbouwwerk wordt vermindering van sociaal contact en vereenzaming vastgesteld. Bij sommige doelgroepen ontbreekt het elementaire sociale vangnet en daardoor komen mensen alleen te staan. Een tweede opvallende evolutie is een toenemende diversiteit inzake levenswijzen, waarden en normen. Vooral de evolutie naar een multiculturele samenleving zorgt voor spanningen, intolerantie en conflicten. Buurten en leefkernen bestaan uit een optelsom van kleine netwerken en groepen die mekaar concurrenten worden in de strijd om controle, leefruimte, invloed, aandacht, enz. Dit leidt tot samenlevingsproblemen.

Verschillende maatschappelijke sectoren zien het als hun opdracht om aan leefbaarheid te werken. Uit de opbouwwerkpraktijk blijkt dat er ook in de sector Samenlevingsopbouw veel aandacht voor is. En dat is in de nieuwe meerjarenplannen niet anders.

In het bevorderen van de fysieke en/of sociale leefbaarheid in aandachtsgebieden ligt het accent onder meer op:

- leefbaarheidkwesties in de stad én op het platteland, bv. samenlevingsconflicten, vergrijzing, wegtrekken van basisvoorzieningen op het platteland
- het bevorderen van het intercultureel en het intergenerationeel samenleven in wijken en buurten
- het versterken van sociale netwerken bij kwetsbare groepen

Op het spoor van het bevorderen van de leefbaarheid in aandachtsgebieden hebben het buurtwerk en het buurtopbouwwerk in het verleden hun verdienste reeds getoond. Ook in de nieuwe werkingsperiode zal de sector hierop blijven inzetten.

Tot slot, stelden we ook vast dat er in de sector heel wat begripsverwarring is rond het thema leefbaarheid, dat de methodische expertise beperkt is en dat de praktijken in het werkveld erg uiteenlopend zijn. Daarom zal de sector Samenlevingsopbouw de komende jaren ook werk maken van uitklaring van de begrippen en de praktijk in de sector en van visievorming over dit thema.

Alle regionale instituten alsook Samenlevingsopbouw Vlaanderen zullen de komende jaren inzetten op het thema leefbaarheid.

2. GRONDRECHTEN

Een tweede belangrijke krachtlijn in de nieuwe meerjarenplannen is het verhogen van de toegang tot de grondrechten voor maatschappelijke kwetsbare groepen. De Belgische Grondwet legt tien sociale grondrechten vast: wonen, arbeid, sociale zekerheid, onderwijs, culturele en maatschappelijke ontplooiing, gezond leefmilieu, sociale, juridische en geneeskundige bijstand. Maatschappelijk kwetsbare groepen ervaren achterstelling en uitsluiting op meerdere van deze domeinen van het maatschappelijk leven. Het bestaan van deze sociale grondrechten is voor onze doelgroep een hefboom om op te komen voor hun rechten. De sector wil de maatschappelijke positie van deze groepen versterken, zodat hun belangen beter behartigd worden in functie van het realiseren van deze grondrechten. De sector kiest hiervoor twee pistes: niet alleen het verhogen van de toegang tot de grondrechten in het algemeen, maar ook tot afzonderlijke grondrechten.

2.1. Grondrechten algemeen

De sector wil de toegang tot de grondrechten in het algemeen voor maatschappelijk kwetsbare groepen verhogen door de maatschappelijke positie en situatie van onze doelgroep beter bekend te maken bij beleidsmakers, publieke opinie, en andere maatschappelijke actoren, ... Als zij meer inzicht hebben in en begrip hebben voor de problematiek van maatschappelijk kwetsbare groepen leidt dit hopelijk tot structurele veranderingen die de toegang tot de sociale grondrechten voor onze doelgroep verhoogt. Daarom ook zullen in de sector, onder impuls van Samenlevingsopbouw Gent, verschillende instituten samenwerken aan het ontwikkelen van een sociale barometer. Dit is een experimenteel meetinstrument waarmee in een bepaald werkingsgebied de situatie van maatschappelijk kwetsbare groepen en het

effect van bepaalde beleidsmaatregelen zichtbaar gemaakt wordt voor beleidsmakers en publieke opinie. De sociale barometer wil niet alleen sensibiliseren, maar ook de oorzaken van uitsluitingsmechanismen aantoonbaar maken. Daarnaast zal hier ook gestreefd worden naar een meer genuanceerde beeldvorming over armoede en achterstelling en over mensen die met dergelijke situaties geconfronteerd worden.

Vervolgens wordt binnen dit werkingsspoor de nodige nadruk gelegd op het bevorderen van de beleidsparticipatie van maatschappelijk kwetsbare groepen en het beleidbeïnvloedend werk met het oog op structurele verbeteringen van hun maatschappelijke positie en situatie. Dit gebeurt o.m. in het kader van het lokaal sociaal beleid, dat een instrument is om werk te maken van een lokaal beleid op maat van mensen.

Ten slotte wordt ook een accent gelegd op het versterken van de doelgroep om op te komen voor de grondrechten en volwaardig deel te nemen aan het maatschappelijk leven. De nodige aandacht gaat daarbij uit naar het verenigen van maatschappelijk kwetsbare groepen en het verhogen van hun organisatiegraad. Hier hoort tevens de ondersteuning van de Verenigingen waar armen het woord nemen thuis.

2.2. Afzonderlijke grondrechten

2.2.1. Betaalbaar en kwalitatief wonen

Wonen is een belangrijk thema in de sector Samenlevingsopbouw. Alle instituten voor Samenlevingsopbouw zullen de komende jaren, ondersteund door een sectoraal samenwerkingsverband, het thema wonen aanpakken.

Uitgangspunt hierbij is de realisatie van het recht op wonen voor maatschappelijk kwetsbare groepen op de private en de sociale huisvestingsmarkt. Dit houdt in dat iedereen toegang heeft tot en kan beschikken over een woning die kwalitatief goed en betaalbaar is en die woonzekerheid biedt in een leefbare woonomgeving.

Onder maatschappelijk kwetsbare groepen op de woningmarkt verstaan we bewoners die niet of moeilijk kunnen voorzien in een menswaardige woonsituatie. Bewoners die hetzij kansarm zijn wegens hun maatschappelijke positie en in het bijzonder door hun laag inkomen; hetzij kwetsbaar zijn wegens de positie die ze op de woningmarkt innemen als gevolg van specifieke individuele of groepsgebonden kenmerken zoals bij allochtonen, nieuwkomers, gehandicapten, zigeuners en woonwagenbewoners, kamerbewoners, enz.

We stellen vast dat kansarme en kwetsbare bewonersgroepen nog steeds onvoldoende toegang hebben tot de sociale huisvestingsmarkt wegens een blijvend tekort aan sociale woningen en mee daardoor terechtkomen op het secundaire segment van de krimpende private huisvestingsmarkt die al te vaak gekenmerkt wordt door slechte kwaliteit, hoge huurprijzen en woononzekerheid. Zowel de sociale huisvestingsmarkt als de private woningmarkt zijn het actieterrein van de sector Samenlevingsopbouw. Daarbinnen bakende de sector drie terreinen af waarop ze de komende jaren zal inzetten: beleidsbeïnvloeding; het ontwikkelen en realiseren van eerste lijnswerk en ten slotte deskundigheidsbevordering.

Wat betreft de sociale huisvesting ligt het accent voor de komende jaren op:

- Bewonersparticipatie in de sociale huisvesting met aandacht voor meer diversiteit op vlak van doelgroepenbereik en participatievormen
- Woonzekerheid en toegankelijkheid, met proefcontracten, het toewijzingsbeleid en taalbereidheid als hete hangijzers
- Betaalbaarheid met o.a. aandacht voor huurlasten
- Verhogen van de fysieke en sociale leefbaarheid van sociale woonwijken

Binnen de werking op de private woningmarkt gaat de aandacht vooral uit naar de toegankelijkheid, kwaliteit en betaalbaarheid ervan.

Bij de beleidsvoering rond wonen wordt in het algemeen onvoldoende rekening gehouden met de specifieke noden en behoeften van kansarme en kwetsbare groepen. Het is de taak van het opbouwwerk om de stem van deze groepen te versterken en te streven naar erkenning van de specifieke noden en behoeften door het beleid, zowel op lokaal als op bovenlokaal niveau. Het is dan

ook niet toevallig dat een belangrijk accent hier ligt op beweging maken en het opzetten van acties gericht naar het beleid in functie van het realiseren van het recht op wonen voor kwetsbare groepen.

Tot slot zal de sector Samenlevingsopbouw ook haar vernieuwende rol uitspelen en pistes verkennen zoals:

- Alternatieve woonvormen voor huurders en eigenaars
- Aandacht voor bijzondere doelgroepen zoals thuislozen, woonwagenbewoners, ouderen, ...
- Alternatieve vormen van eigendomsverwerving: bv. collectieve spaarfondsen, collectieve aankoopprojecten

2.2.2. Energie

Het thema energie is hier een buitenbeentje. Energie is immers geen grondrecht, maar gezien de situatie op de energiemarkt is het een veel voorkomend thema in de nieuwe meerjarenplannen van de sector. Niemand ontsnapt aan de stijgende energieprijzen. Voor maatschappelijk kwetsbare groepen heeft het vaak tot gevolg dat mensen nog verder in nood geraken.

Binnen het thema energie bakenen zich in de sector twee sporen af. In een eerste spoor gaat het over een recht op energie dat afdwingbaar is voor iedereen in onze samenleving. Daarbij wordt enerzijds gestreefd naar sociale correcties op de vrije energiemarkt en naar een leefbaar basispakket voor iedereen. De situatie van de zwakste groepen wordt daarbij opgevolgd. Ook wordt er beleidsbeïnvloedend gewerkt om de levering van nutsvoorzieningen te waarborgen voor iedereen.

Het tweede spoor waarop in de sector rond energie wordt gewerkt is in de context van het thema wonen: energie is immers een hoge woonlast. De werking op dit spoor is voornamelijk terug te brengen tot projecten rond rationeel energiegebruik en aandacht voor de woonkwaliteit, zoals bijvoorbeeld voor isolatie van de woning.

Samenlevingsopbouw Antwerpen provincie, Samenlevingsopbouw Brussel, Samenlevingsopbouw Gent, Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen en Samenlevingsopbouw Antwerpen stad zullen de komende jaren rond het thema energie werken.

2.2.3. Maatschappelijke dienstverlening

Uit bevragingen van de doelgroep leren we dat maatschappelijk kwetsbare groepen heel wat moeilijkheden ondervinden bij de toegang en het gebruik van maatschappelijke diensten. Er wordt gesproken over te hoge drempels, een te grote administratieve rompslomp, gebrek aan informatie, gebrek aan vertrouwen, gebrek aan samenwerking tussen diensten, ongelijke behandeling, ... Redenen genoeg dus voor de sector om dit thema ter harte te nemen in de nieuwe meerjarenplannen.

Dit gebeurt in de eerste plaats door te streven naar een meer kwaliteitsvol en voldoende dienstverleningsaanbod voor maatschappelijk kwetsbare groepen. De doelgroep ervaart nog steeds heel wat drempels bij de bestaande dienstverlening. Reguliere diensten worden daarom ook aangesproken en aangespoord om een beleid te voeren dat meer op maat is van kwetsbare groepen. Tot slot gaat de aandacht ook naar het versterken van de stem van maatschappelijk kwetsbare groepen op het lokale en bovenlokale niveau.

Extra aandacht is er voor de toegankelijkheid van de dienstverlening voor kwetsbare groepen op het platteland. Die staat immers in toenemende mate onder druk door fysieke en emotionele afstand, sterk afgezwakte lokale netwerken en informele zorgnetwerken en de vergrijzing. Daarom moet gezocht worden naar andere meer toegankelijke vormen van dienstverlening. De sector zal daarom in de komende beleidsperiode verder werken op het spoor van de zorgnetwerken. Een zorgnetwerk is een lokaal netwerk van vrijwilligers, lokale actoren, verenigingen en sleutelfiguren die in contact staan met zorgbehoevende personen enerzijds en van externe diensten die vraaggestuurde oplossingen voor gesignaleerde noden kunnen voorzien anderzijds. Via de uitbouw van een zorgnetwerk worden zorgbehoevende personen en hun mantelzorgers ondersteund en kan de zorgbehoevende langer in zijn of haar vertrouwde omgeving blijven wonen.

De volgende instituten zullen de komende jaren actief zijn rond dit thema: Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen en Samenlevingsopbouw Vlaanderen.

2.2.4. Arbeid en inkomen

Arbeid is en blijft een cruciale schakel in de maatschappelijke integratie van kwetsbare groepen. Hoewel de werkloosheidscijfers dalen, blijft in ons huidig economisch bestel een grote groep mensen in de kou staan. Tal van lokale actoren nemen reeds initiatieven om de arbeidskansen voor deze groep te bevorderen. Daarom kiest de sector ervoor om haar eigen weg in te slaan. Het opbouwwerk ziet voor zichzelf niet zozeer een rol weggelegd in het eigenhandig creëren van tewerkstelling, maar wel in een signaal- en toeleidingsfunctie naar en in het drempelverlagend werken voor de vele bestaande initiatieven op dit terrein. Het werken aan drempels en uitsluitingsmechanismen voor maatschappelijk kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt gebeurt in de sector o.m. in samenwerking met de Verenigingen waar armen het woord nemen en hun Vlaams Netwerk.

Daarnaast blijft de sector inzetten op de ondersteuning van de buurtdiensten. Ze heeft hier reeds een lange traditie. Tewerkstelling in buurtdiensten wordt gezien als waardevol, kwaliteitsvol, op maat, ... Het is een goed model, voornamelijk omwille van het soort werk dat gecreëerd wordt. Buurtdiensten spelen productief in op lokale noden op een participatieve manier en dragen bij aan inclusieve activering. Daarmee wordt bedoeld dat mensen niet alleen aangesproken worden op werk, maar ook op andere levensdomeinen, zoals vrije tijd, welzijn, enz.

Samenlevingsopbouw Gent, Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen, Samenlevingsopbouw Antwerpen stad en Samenlevingsopbouw Vlaanderen gaan rond dit thema aan de slag.

Inkomen

Naast het werken aan het grondrecht arbeid zal in de sector ook gewerkt worden rond het recht op inkomen. Dit beleidsprogramma wil inspelen op twee maatschappelijke tendensen die sterk met elkaar verbonden zijn.

- Het recht op inkomen komt steeds meer onder druk te staan door een sterker wordend maatschappelijk discours van rechten en plichten.
- Het activeringsbeleid met als doel mensen te integreren in de samenleving is een nobel principe, maar blijkt in de praktijk niet vanzelfsprekend. Het is voor mensen die leven van een leefloon in de eerste plaats een last in plaats van een kans.

Het werk in de sector is gericht op een bijsturing van het activeringsbeleid in de richting van stimuli tot actieve integratie en losgekoppeld van het recht op inkomen.

Samenlevingsopbouw Antwerpen stad zal hierop de komende jaren haar pijlen richten.

2.2.5. Onderwijs

Het onderwijs is één van de meest cruciale instituties die van invloed zijn op maatschappelijke achterstelling. Het huidig onderwijssysteem, zo blijkt uit onderzoek en in de praktijk, versterkt zelfs de achterstand waarmee kinderen aan hun schoolloopbaan beginnen. Bovendien heeft het gelijke onderwijskansenbeleid nog niet veel zoden aan de dijk gezet: op 20 jaar tijd is er immers niet zoveel veranderd op vlak van gelijke onderwijskansen. Ook vandaag bepaalt de wieg nog grotendeels je toekomst. Het klassieke onderwijssysteem is afgestemd op de middenklasse en vindt moeilijk aansluiting met groepen die met sociale achterstelling worden geconfronteerd. De kloof tussen de wereld van de school en die van de kansarme gezinnen blijft problematisch.

Op vlak van onderwijs ligt er duidelijk een taak voor het opbouwwerk. Centraal staat daarin enerzijds het versterken van de inbreng van de betrokkenen, met name maatschappelijk kwetsbare ouders, kinderen en jongeren, in het onderwijsgebeuren en anderzijds het beter laten aansluiten van het onderwijssysteem bij de behoeften van deze groepen. Binnen deze ruimere doelstelling legt de sector voor de komende jaren het accent op ouderparticipatie, taalbeleid en taalstimulering en ten slotte op Brede School als middel tot achterstandsbestrijding.

Brede School verwijst naar een samenwerkingsverband op lokaal niveau tussen een school en andere actoren uit verschillende maatschappelijk sectoren voor de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren. Vanuit het werkveld blijkt dat Brede School projecten een belangrijk instrument kunnen zijn voor het bevorderen van gelijke onderwijskansen en het bestrijden van achterstelling.

Een tweede invalshoek is het verhogen van de participatie van ouders aan de school en het verbeteren van de communicatie tussen de ouders en de school. Onderwijsopbouwwerkers proberen ouders

sterker bij het onderwijs van hun kinderen te betrekken vanuit de vaststelling dat een grotere ouderbetrokkenheid leidt tot betere schoolresultaten van de leerlingen. Maar het onderwijsopbouwwerk tracht ook om de school dichterbij de leefsituatie van kansarme ouders te brengen, zodat de school meer rekening houdt met de cultuur en de thuissituatie van kansarme, achtergestelde leerlingen.

Ten slotte is er de taal. Taalstimuleringsprojecten en het werken aan het taalbeleid van scholen nemen een belangrijke plaats in bij opbouwwerkprojecten binnen het thema onderwijs. Daarbij gaat het niet alleen om het beheersen van het Nederlands als een belangrijke integratieschakel bij niet-Nederlandstalige kinderen en jongeren. Daarnaast worden ook scholen ondersteund om initiatieven te ontwikkelen die de meertaligheid van anderstalige kinderen positief ondersteunen.

De volgende instituten hebben dit thema opgenomen in hun meerjarenplan: Samenlevingsopbouw Vlaanderen, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen, Samenlevingsopbouw Gent en RISO Vlaams-Brabant.

2.2.6. Gezondheid

Het gaat goed met de gezondheid van de gemiddelde Belg, maar er gaapt een gezondheidskloof. Er zijn belangrijke socio-economische verschillen op vlak van gezondheid en de toegang tot gezondheidszorg. Uit onderzoek blijkt dat achtergestelde groepen, zoals kort geschoolden, mensen met een laag inkomen, personen van vreemde herkomst een slechtere gezondheidssituatie hebben. Ook de psychische gezondheidsproblematiek komt sterk in beeld bij kansengroepen. Brede sociale netwerken hebben dan weer een gunstige invloed op het algemeen welbevinden en de gezondheid van mensen. Maar we stellen vast dat kansengroepen vaak niet over dergelijk brede sociale netwerken beschikken en zo de gunstige invloed ervan missen.

In de sector vinden we twee invalshoeken terug voor het werken binnen het thema gezondheid. Gezondheid wordt enerzijds gezien als een afzonderlijk grondrecht waar naar de realisatie ervan gestreefd wordt. Het accent ligt daarbij op het verbreden van de toegankelijkheid van de eerstelijns gezondheidszorg en het ontwikkelen van een preventiebeleid met oog voor maatschappelijk kwetsbare groepen. Daarnaast wordt gezondheid in de sector ook vaak gehanteerd als insteek bij andere thema's zoals wonen of leefbaarheid. Denk maar aan projecten rond gezonde voeding of een gezonde leefomgeving.

RISO Vlaams-Brabant, Samenlevingsopbouw Brussel, Samenlevingsopbouw Gent en Samenlevingsopbouw Vlaanderen gaan rond dit thema aan de slag in hun nieuwe meerjarenplan.

Samenwerking in de sector

De sector Samenlevingsopbouw wil de onderlinge samenwerking versterken. Waar we de handen in elkaar slaan, staan we sterker en waar we samen onze stem laten horen, klinken we luider. En dat is nodig. Tijdens het meerjarenplanningproces werd de daad bij het woord gevoegd en zijn we in de sector op zoek gegaan naar wat ons bindt en waar samenwerkingskansen liggen.

Ten eerste is er een samenwerkingsverband rond het thema wonen in het leven geroepen, waarvan alle regionale instituten en Samenlevingsopbouw Vlaanderen deel uitmaken. De sector werkt samen om het recht op wonen te verbeteren voor de meest kwetsbare groepen met prioritaire aandacht voor woonzekerheid, betaalbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit. Er zal zowel samengewerkt worden op het spoor van de sociale huisvesting als op het spoor van de private woningmarkt. De concrete invulling hiervan is hierboven al besproken.

Vervolgens werd er voor gekozen om met betrekking tot het thema leefbaarheid een voortraject te lopen met het oog op uitklaring van de begrippen en de praktijk in de sector rond dit thema. Na dit voortraject zal bekeken worden of een samenwerkingsverband haalbaar en wenselijk is en kan de concrete inhoud van de samenwerking bepaald worden. Daarbij komt in elk geval al de leefbaarheid op het platteland in beeld.

Momenteel verkennen enkele instituten ook of samenwerking mogelijk en wenselijk is rond de thema's onderwijs en maatschappelijke dienstverlening.

Tot slot zijn er naast de thema's ook enkele interne werkingsaccenten komen bovendien waarop samenwerking in de sector wenselijk is, namelijk: externe communicatie, samenwerken en netwerken, beleidsbeïnvloeding/belangenbehartiging, uitwisseling van ervaring en expertise, en kwaliteitsbeleid.